

■ Jiří PERNES

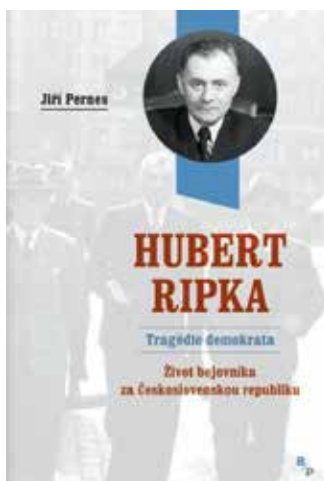
Hubert Ripka. Tragédie demokrata. Život bojovníka za Československou republiku

B/P, Brno 2018, 237 s.

Autor publikace věnované opomíjenému národněsocialistickému politikovi Hubertu Ripkovi (1895–1958), docent Jiří Pernes, oslavil 4. července minulého roku významné životní jubileum. K jeho sedmdesátinám vydal autorský tým složený z jeho žáků a spolupracovníků z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem i z dalších pracovišť sborník s výstižným titulem *Historik skutečně mohutný*. Takový titul si muzeolog a historik, který dokázal obsáhnout neobyčejně široký záběr témat od Habsburků přes první republiku až po monografické práce věnované komunistickým funkcionářům i obětem jejich teroru, rozhodně zaslouží.

Sborník uvedeného typu se samozřejmě nemůže obejít bez úvodního rozhovoru s jubilantem. V tomto případě se role tazatele ujal ředitel Ústavu po studium totalitních režimů (ÚSTR) Zdeněk Hazdra. Vyzpovídal jej důkladně a neopomenul ani jeden z nejtěžších momentů jeho kariéry, dobu, kdy byl Jiří Pernes v létě roku 2010 krátce jedním z jeho předchůdců ve vedení ÚSTR.

Diskreditace osobností schopných a ochotných brát na sebe riziko veřejné služby i na nepopulárních, avšak velmi sledovaných postech má v domácí historii předlouhou tradici. O tom se nejednou přesvědčil i Hubert Ripka. Nejhůře nesl útoky sudetoněmeckých exulantů v době svého pobytu v Americe v 50. letech minulého století. Byl obviňován mj. z toho, že je sovětským agentem a že jeho dramatický útek z vlasti byl zorganizován Státní bezpečností (StB). Prožití podobných životních zkoušek však nebylo hlavním motivem Pernesova zájmu o osudy Huberta Ripky. V závěru výše zmiňovaného rozhovoru se Zdeňkem Hazdrou uvádí, že v 90. letech shromáždil značné množství materiálu o poúnorovém exilu. Zdůrazňuje přitom velký dluh

současné české historiografie: stále chybí komplexní zpracování tematicky politického exilu druhé poloviny 20. století. Využil zájmu vedení obce Kobeřice u Brna, Ripkova rodiště, o sepsání politické biografie významného, avšak mladším generacím již zcela neznámého rodáka ke zpracování rozsahem nevelké, avšak faktograficky velmi cenné knihy. Zvolil přitom takový způsob podání, aby byl Ripkův životní příběh přístupný široké čtenářské veřejnosti.

O použitých pramenech a dostupné literatuře pojednává autor podrobně v předmluvě. Pracoval s inventářem Ripkovy pozůstalosti sestaveným Pavlem Palečkem, který umožňuje snadnou orientaci v obou částech fondu s názvem Hubert Ripka uložených v Národním archivu v Praze. Jedná se o písemnosti, jež StB zabavila v roce 1948 po Ripkově odchodu do emigrace, a sbírku dokumentů z jeho činnosti v zahraničí. Tyto prameny doplnil autor informacemi pocházejícími ze studia materiálů k Ripkovi sledovaných komunistickou tajnou policií uložených v Archivu bezpečnostních složek. Ripkovy vzpomínky *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka* mohly vyjít až v roce 1995. Obsahuje však řadu nepřesností a možná i úmyslných stylizací. Bylo zapotřebí konfrontovat je s memoáry jeho politických partnerů či spolupracovníků z diplomatických aktivit, např. Pro-

kopa Drtiny, Ladislava Feierabenda, Oty Hory či Huberta Masaříka.

Autor rovněž staví na výsledcích dosavadního „ripkovského“ bádání. Provedl důkladnou analýzu drobnějších prací Zuzany Laubeové, autorky studie *Hubert Ripka (1895–1958) – „sovětofil“ nebo „západofil“* publikované ve sborníku Národního archivu *Paginae Historiae* v roce 2011, či Davida Pavláta, který se věnoval především Ripkově předválečné novinářské činnosti. Z dalších autorů se různými aspekty Ripkovy činnosti a jeho politického odkazu zabývali Bořivoj Čelovský a Vladimír Goněc. Ze zahraničních pramenů stojí za zmínku především materiály ze svazku Hubert Ripka uchovávané v pozůstalosti Jaromíra Smutného v USA (Bakhmeteff Archive of Russian and East European Culture in Columbia University New York) nebo ve fondu Ladislav Feierabend v Hooverově institutu ve Stanfordu.

V kapitolách *Žurnalistou, Slovanský přehled* a *V Lidových novinách* se autor pokouší mimo jiné nalézt odpověď na otázku, jak se absolvent Filozofické fakulty Univerzity Karlovy s původním zaměřením na historii a sociologii a s velkým celoživotním zájmem o dějiny, kulturu a perspektivy jihoslovanských národů dostal do praktické politiky. Odpověď je nasnadě, kromě příkladu některých jeho univerzitních pedagogů, historika Kamila Krofity a zejména Edvarda Beneše, ho tam přivedly zkušenosti na poli žurnalistiky. K novinářské činnosti poprvé přičichl díky kontaktům získaným na jednom ze svých prvních míst v archivu a knihovně ministerstva obrany. Pracoval tam též s archiváliemi vztahujícími se k anabázi československých legií v Rusku. Seznámil se přitom se Lvem Sychravou, který mu nabídl členství v redakci legionářského deníku *Národní osvobození*. Odtud vedla jeho přímá cesta do dalších legionářských periodik, především kulturního čtrnáctideníku *Přerod* spisovatele Josefa Kopty.

Při analýze Ripkových článků na stránkách tohoto časopisu se po-

prvé projevuje důsledná kritičnost a otevřenost ve vztahu ke zkoumané osobnosti Ripkové, což jsou prioritní zásady práce profesionálního historika. Ukázalo se, že Ripka, tak snadno se orientující v potřebách jihoslovanských národů nespokojených s autoritativním, velkosrbsky orientovaným režimem v tehdejším Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS), si neváhal nasadit klapky na oči, když šlo o problémy domácích menšin. Navzdory tomu, že např. přehnaný centralismus pražské vlády ve vztahu ke Slovensku často kritizoval.

Jako přesvědčený a dosti levicový socialista horlil proti klerikálům ztělesňovaným na politické scéně především lidovou stranou. Podporoval tzv. „hradní křídlo“ v národně socialistické straně proti nebezpečně národoveckému až fašizujícímu Jiřímu Stříbrnému, hájil demokracii v aféře někdejší legionářské legendy Radoly Gajdy, v roce 1927 znemožněné neúspěšným pokusem o převrat. Jihoslovanské a malodohodové problémy komentoval počátkem třicátých let na stránkách *Slovanského přehledu*, což byl nepopíratelně jeden z vrcholů jeho novinářské práce.

Mnohem hůře v kontextu celé Ripkovy žurnalistické kariéry působí články nekriticky oslavující východního spojence psané pro *Lidové noviny* od poloviny 30. let, kdy systém spojeneckých smluv Malé dohody vykazoval jednu vadu za druhou. Ripka SSSR navštívil s delegací československých novinářů na přelomu let 1934/1935 a dal se oslnit dovedně zrežirovaným programem, jehož součástí byla velkolepá silvestrovská recepce na sovětském komisariátu zahraničí. Na banketu se českým a slovenským hostům věnovali zástupci komunistického vedení SSSR Nikolaj I. Bucharin a Karl B. Radek. O to hůře se Ripkovi za pár let v „Lidovkách“ vysvětlovaly procesy se starými spolupracovníky Lenina a bojovníky mezinárodního komunistického hnutí, v nichž na předních místech figurovali právě výše zmiňovaní. V té době ale už byl blízkým, neformálním diploma-

tickým spolupracovníkem Edvarda Beneše, kterému se svěřovala osobní prezidentova poselství mimo oficiální diplomatický protokol.

A tak Pernesovými slovy: *Lidové noviny a Ripka osobně vynakládali veliké úsilí, aby československým čtenářům představili Sovětský svaz v nejlepším světle. Na jejich stránkách se objevovaly pouze pozitivní zprávy a články informující o sovětských úspěších a zlepšujícím se životě v zemi* (s. 48). Nic o násilí na politických odpůrcích, zatýkání, vypovídání samostatně myslících lidí ze země, otrocké dřině politických vězňů na oslavovaných stavbách pětiletěk.

Věřil tomu všemu člověk, který byl na počátku své pracovní kariéry v tak bezprostředním kontaktu s materiály legií, s celou onou hrůzou bolševického teroru po revoluci? Zřejmě po vzoru svého učitele Edvarda Beneše podlehl tragicky mylnému přesvědčení, že Stalinův režim se bude poté, co se vypořádal s trockistickou teorií permanentní revoluce, demokratizovat. *Lidové noviny* patřily k nejčtenějším periodikům v zemi a významně se podílely na tvorbě veřejného mínění. Osobní příspěvek Huberta Ripky ke zkrslému a naivnímu vnímání SSSR desetitisíci prostých čtenářů zůstává smutným faktem. Co říci na jeho obranu: v Německu byl u moci Hitler, ke kterému vzhlížely celé Sudety, nebezpečí pro republiku rostlo den ode dne a přání najít spolehlivého spojence tak bylo otcem myšlenky.

Ripkova víra v prezidenta Beneše utrpěla v době mnichovské krize skutečně těžký otřes. Patřil k zastáncům podobných postojů, které v době okupace dovedly Emanuela Moravce mezi quislingy: bránit se za každou cenu. Rychle se vzpamatoval, odešel do exilu a záhy se zařadil mezi přední organizátory československé akce ve Francii, kde měl díky kontaktům své alsaské manželky otevřené dveře k mnoha politikům. Beneš mu však jeho hlasitě vyjadřovaný nesouhlas z října roku 1938 zřejmě jen tak neodpustil.

Ripkovým snem bylo stát se exilovým ministrem zahraničí. Když SSSR

napadený Hitlerem a posléze i Britové s Američany uznali československou exilovou reprezentaci, stal se jejím diplomatickým představitelem Jan Masaryk. Přitom polyglot Ripka, muž neobyčejně pracovitý a systematický, s řadou zkušeností z velmi delikátních předválečných diplomatických poselství, zůstal pouhým mužem číslo dvě. Stručně řečeno: Ripka byl v exilové diplomacii na rutinní každodenní práci, Masaryk na reprezentaci.

Po válce se na tom mnoho nezměnilo. Místo vytouženého ministerstva zahraničí zbyl na Ripku pouze resort zahraničního obchodu, z diplomata se tento neunavitelný dřič přeškolil na odborníka na ekonomiku. Měl vlastní teorii socializace průmyslu s důrazem na klíčové přírodní zdroje, strategická odvětví těžkého průmyslu, dopravy a energetiky. Z nekritického sovětofilství byl vyléčen šokem ze Stalinova zákazu přijmout Marshallův plán v létě 1947. V té době už vnímal činnost komunistů jako přímé ohrožení demokracie a soustředil se na nesplnitelný úkol: sjednotit demokratické strany. Ze sledování StB víme, že měl „své lidi u lidovců“ (jedním z nich byl bývalý kolega novinář Ivo Ducháček) i u slovenských demokratů. S těmito stranami tedy problém nebyl. Vzájemná animozita Ripky a šéfa sociálních demokratů Bohumila Laušmana však krom jiného přispěla k tomu, že interní vztahy se sociální demokracií neměly zbylé demokratické strany na patřičné výši, což se vymstilo při únorové vládní krizi.

Ripkovy pounorové pokusy odejít do emigrace a pomoci organizovat třetí zahraniční odboj jsou velmi dobře známy a zpopularizovány např. knihou Zory Dvořákové *Politikové na útěku. Osudy změněné 25. únorem 1948* (Epocha, Praha 2004). Za zmínku stojí snad jen ironie osudu, že při jeho prvním, francouzskou zpravodajskou službou zpackaném pokusu o útěk letadlem měli být jeho společníky šéfové lidovců, kdysi v tisku jím tak kritizovaní kněží Jan Šrámek a František Hála. Ripkovi se nakonec podařilo odletět letadlem

připraveným francouzskou tajnou službou 24. dubna 1948.

Těžkou ranou byl pro Ripku proces s Miladou Horákovou a společníky: StB totiž odhalila jeho spojení s domácími národními socialisty v ilegality, s tzv. Politickou šestkou. To jediné ženě uvnitř tohoto uskupení v hrdelním monstrprocesu velmi přitížilo. Přesto se Ripka nevzdal a věnoval se v exilu i teoretické práci, zabýval se především možnostmi boje proti komunistické totalitě a dalšího vývoje Evropy. Federalizovanou Evropu vnímal jako řešení budoucnosti. Angažmá v Radě svobodného Československa mu nakonec přineslo vyčerpání a mnohá osobní zklamání, ale jediné, na co pod tlakem očeřujících kampaně rezignoval, byl akademický post na univerzitě v USA. I poslední rok jeho života strávený ve Velké Británii se nesl ve znamení práce pro skutečné, ne pouze deklarované sjednocení československého exilu. Zemřel 7. ledna 1958 a je pochován na Kensingtonském hřbitově v Londýně.

Markéta Doležalová

Marie BENÁKOVÁ

Exilové periodikum Nový život (1949–2001)

Karolinum, Praha 2018, 131 s.

Téma českého katolického exilu ve 20. století patří k důležitým, dosud však jen málo badatelsky zpracovaným oblastem církevních dějin, přičemž jednu z vhodných přístupových cest k jejímu poznávání nabízejí exilové časopisy. Marie Benáková obhájila na Katolické teologické fakultě UK v Praze v roce 2015 licenciátní práci zaměřenou na časopis *Nový život*. Kvalifikační práce nyní po úpravách a s podporou projektu Porticus Vienna GmbH „Graduiertenkolleg: Katholische Kirche im Kommunismus“ vychází v nakladatelství Karolinum.

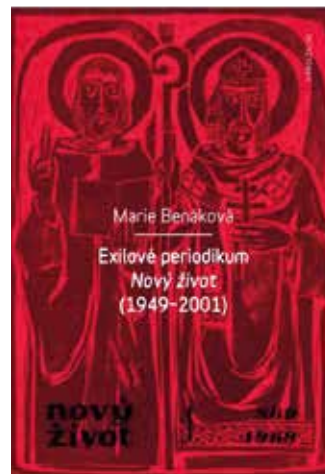
Nový život propojuje několik rovin a díky tomu se jedná o vhodný materiál k samostatné studii o českém katolickém exilu. Zásadní roli hraje kontinuální doba jeho vydávání v letech 1949–2001, do roku 1954 v Lon-

dýně, posléze v Římě. Po celou dobu existence určovaly podobu časopisu dvě tematické linie: katolicismus a exil. Katolické křesťanství vidíme kupříkladu ve snahách o prohlubování duchovního života, situaci exilu pak mimo jiné v důrazu na sledování situace „doma“. Kromě toho časopis přinášel informace z jednotlivých krajských obcí a sdružovaly se kolem něj významné exilové osobnosti, a to v řadách redaktorů, přispěvatelů i spolupracovníků. Z badatelského hlediska přineslo značné ulehčení práce to, že je nyní naprostá většina textů dostupná v elektronické podobě díky portálu Scriptum.cz a v tištěné podobě ve veřejných knihovnách.

Monografií tvoří čtyři kapitoly (s. 13–74) a přílohy (s. 82–128), orientaci usnadňuje jmenný rejstřík. V první části s názvem *Obsah časopisu Nový život* (s. 13–36) autorka nepoužila periodizaci ani z oblasti světových, ani z oblasti církevních dějin: poukazuje na výraznou obsahovou stabilitu, zájem o aktuální dění a za skutečný zlom považuje až rok 1989. Čtenář se seznamuje s časopisem prostřednictvím cyklů odvozených od průběhu liturgického roku, následně prostřednictvím náplně listu a tematických čísel a ročníků. Časopis se podrobně věnoval činnosti papeže, otiskoval také zřejmě první české překlady částí papežských dokumentů, poskytl podrobný vhled do příprav a průběhu II. vatikánského koncilu. V 80. letech vyšlo například několik čísel o blahoslavené (svaté) Anežce České.

Marie Benáková dále seznamuje čtenáře s rubrikami časopisu, dokládajícími značně široký záběr, z něhož lze namátkou uvést dějepisné články, popis situace církve v Rusku, věroučné formační seriály, teologické dotazy a odpovědi redakce, povídky i básně – několik z nich pod pseudonymem Andrzej Jawień zaslal Karol Wojtyła.

Popis rubrik ztěžuje nejen jejich proměnlivost, autorka upozorňuje také na další úskalí při výzkumu periodik. V *Novém životě* vycházely recenze, průměrně připadá jedna na dvě vydaná čísla a pro poznání

katolického exilu by se mohlo jednat o zajímavé údaje o reflektovaných publikacích. Po roce 1958 však recenze dostávají „poetičtější názvy“, z nichž *zpravidla není patrné, která publikace je recenzována* (s. 28). V letech 1971–1974 vycházela v *Novém životě* příloha pro děti s názvem Radar, tedy *měsíčník vzešlý z táborevých zápisníků účastníků letních táborů pořádaných salesiány* (s. 36).

Druhá kapitola nazvaná *Fyzický popis periodika Nový život* (s. 37–45) zachycuje cyklostylovanou a tištěnou etapu v Londýně a dvě grafické podoby tiskem vydávaného časopisu v Římě. Komentář vizuální podoby a procesu tisku doplňují miniatury první strany; kromě loga časopis neobsahoval ilustrace či fotografie. Pro obálku knihy zvolila autorka dřevoryt Štěpána Zavřela zachycující svaté Cyrila a Metoděje, který se objevoval na titulní straně *Nového života* v letech cyrilometodějských jubileí.

Ve třetí kapitole *Tvárci Nového života* (s. 46–70) autorka popisuje institucionální zázemí periodika a představuje jeho vůdčí osobnosti. Časopis původně vznikl jako věstník Cyrilometodějské ligy akademické, respektive Cyrilometodějské ligy, od roku 1954 jej vydávala Křesťanská akademie. Autorka dokládá, že v roce 1948 u zrodu zastřešující instituce, která by napomáhala uchování *křesťanské víry a mravní obnově v exilu* (s. 53) stáli jak laici, tak kněží. Jmenuje

pak hlavní redaktory P. Jana Langa, S.I., P. Václava Feřta, S.I., a P. Petra Ovečku, S.I.; vedle jezuitů se na vzniku časopisu od roku 1969 podíleli také salesiáni.

V kapitole se rovněž zmiňuje stálá finanční tíseň periodika a apely na předplatné. Autorka pasáž zakončila přehledem administrativních pracovníků podle zemí, soupisem autorů největšího množství příspěvků a medailonky vybraných autorů. Výběrovost byla rozhodně namístě: *Nový život* obsahuje 7010 signovaných textů, jedná se o 1200 „podpisů“. Bibliografický soupis příspěvků do tohoto časopisu zahrnuje 11 312 položek. V tištěné publikaci má čtenář k dispozici stručný komentář seznamu v podobě čtvrté kapitoly nazvané *Poznámky k bibliografickému soupisu* (s. 71–72), rozsáhlý materiál 557 stran je volně dostupný na internetové stránce nakladatelství.

Přílohy zahrnují vybrané texty týkající se *Nového života*, mezi jinými úvod k Ústavě Cyrilometodějské ligy, která potvrzuje rezonanci cyrilometodějské historické tradice a v níž se také uvádí: *Žijíce daleko od vlasti chceme navázat ve svém úsilí již na to, co bylo doma vytvořeno, a přizpůsobit vše práci novým metodám Katolické akce, chceme svými skrovnými silami pokračovat v duchovním náboženském obrození našich katolíků* (s. 98). Za zmínku stojí praktický návrh autorky na změnu údajů v bibliografickém záznamu v Souborném katalogu České republiky pro jednoznačné dohledání potřebného periodika mezi mnoha časopisy s názvem *Nový život*.

Monografie o časopisu *Nový život* představuje vítaný příspěvek k dějinám českého katolického exilu jakožto dynamického a živého prostředí. Po důkladném studiu periodika předložila Marie Benáková jeho pečlivou deskripci, dobře zakotvenou jak ve vlastním listu, tak v dostupné sekundární literatuře a dalších zdrojích; v částech týkajících se Petra Ovečky a Jana Langa se mohla opřít též o archivní materiály České provincie Tovaryšstva Ježíšova. Zvolená forma dílčí, jedním periodikem ohraničené

studie se vzhledem ke stavu bádání ukázala jako vhodná.

Zároveň ovšem publikace zůstává na úrovni (potřebného a fundovaného) popisu a analýzu obsahuje jen ve velmi omezené míře. Stav bádání jistě neusnadňuje a někdy ani neumožňuje širší komparaci nebo vztažení k celku. Minimálně v případě jednoznačného propojení Cyrilometodějské ligy a *Nového života* s cyrilometodějskou českou či evropskou tradicí by ovšem širší kontextualizace možná byla. Teprve ve velmi stručném závěru (s. 73–74) najdeme sdělení o zvolené „kvantitativní analýze“ a informaci, že kniha neobsahuje „hlubší komentář“ k obsahu periodika. Autorka sice nabízí výčet možných analytických témat k budoucímu zpracování, přínos *Nového života* a vlastní práce však taktéž zhušťuje pouze do telegrafického výčtu bodů.

Sonda by měla zmíněné skutečnosti jasně přiznat co nejdříve, a přesto nerezignovat na snahu klást si otevřené otázky, ať už v textu, nebo v jeho závěru, k jejich zodpovězení může Marie Benáková koneckonců využít teologické vzdělání. Jak konkrétně se na stránkách *Nového života* odrazil problematický vztah exulantů k vlasti po roce 1989? Co přesně znamená katolicita periodika a jeho otevřenost ekumenickým snahám? Jak uchopit široké pole časopisu a cílené překračování tradičních sociálních a socioprofesionálních skupin uvnitř římskokatolické církve? Uvedené příklady otázek současně potvrzují, že téma českého katolického exilu ve druhé polovině 20. století nabízí prostor pro zajímavý výzkum nejen pro historiky, nýbrž také pro teology a další odborníky.

Michal Sklenář

Peter BORZA

Dejiny gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1939–1945

Petra, Prešov 2018, 178 s.

Kniha docenta katedry historie filozofické fakulty košické univerzity Petera Borzy vyšla jako pátý svazek

řady *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku*. Mapuje její mimořádně složitě a dramatické druhoválečné období. Čtenář jistě ocení, že text není pouhou chronologickou kronikou událostí. Autor knihu rozdělil do deseti samostatných kapitol, které sledují různé oblasti života církve. V nich se zabývá dílčími problémy, jako jsou organizace církve a její struktura, církevní školství, řeholní společenství, národnostní problémy, spolkový a náboženský život, perzekuce jednotlivých duchovních, vztah k pronásledovaným Židům, účast duchovních v odboji nebo přechod fronty přes slovenské území v roce 1944. Jako červená nit kapitolami prostupuje postava blahoslaveného biskupa Pavla Gojdiče (nar. 1888), budoucí oběti komunistického režimu, který zemřel v roce 1960 v Leopoldově.

Vídeňská arbitráž a s ní související územní změny postavily církve do nové situace, se kterou se musela personálně a organizačně vyrovnat. Protože po odstoupení Podkarpatské Rusi zůstala část farností Mukačevské eparchie na území Slovenska, bylo třeba pro ni zřídit vlastní administraturu. Stejně tak musela církev zaujmout jasný postoj vůči první Slovenské republice a její politické reprezentaci. Autoritářský způsob vlády a slovenský nacionalismus se projevovaly především v národnostní nesnášenlivosti a rasové segregaci. Hierarchie, duchovenstvo i někteří věřící se tak brzy ocitli v opozici vůči novému režimu. Jednou z příčin tohoto stavu byla národnostní struktura církve, která byla považována převážně za rusínskou a podle představitelů státu ignorovala slovenské řeckokatolíky. Snaha o zřízení zvláštní diecéze pro ně a jmenování slovenského biskupa do jejího čela byla rázně odmítnuta, neboť by vedla k faktickému rozdělení církve podle národnostního principu. Nespokojenost vlády s apoštolským administrátorem Pavlem Gojdičem se odrážela v restriktivních krocích vůči jeho osobě i církevním institucím, zejména školám. Autor podrobně analyzuje snahu režimu o odvolání Gojdiče z funkce. Ten sice

podal rezignaci na svůj úřad, papež Pius XII. ji však nepřijal a místo toho jej jmenoval sídelním prešovským biskupem, čímž mu vyjádřil podporu.

Zvláštní prostor autor věnuje podpoře pronásledovaným Židům ze strany církevních představitelů, kněží i věřících. Ať už se jednalo o udílení

svátostí křtu, vystavování falešných křestních listů, vyřizování různých výjimek, či zejména ukrývání osob. Tato činnost probíhala s vědomím a podporou biskupa Gojdiče, který pro ni vydal zvláštní instrukce. Připojen je seznam zachráněných a seznamy těch, kteří se na pomoci podíleli. Cenné jsou rozhovory s pamětníky, které autor vedl a jež jsou součástí jeho soukromého archivu. Stejně podrobně rozebírá i podporu partyzánů nebo zapojení duchovních do odboje po vypuknutí Slovenského národního povstání. Řada z nich byla po válce vyznamenána Československým válečným křížem 1939 nebo Československou medailí za zásluhy. Jejich seznam je součástí příslušné kapitoly (Odbojová činnost). V části o přechodu fronty přes slovenské území se autor věnuje péči o uprchlíky z Východu, pastorači v nouzových podmínkách, spolupráci s Rudou armádou a lidským i hmotným ztrátám, k nimž došlo i přes sna-

hu duchovních o ukrytí kostelních cenností i farních archivů. V tomto případě je do příloh zařazen podrobný seznam škod na kostelích a farních budovách i movitém majetku.

Text vznikl na základě starších autorových prací jejich podstatným přepracováním, rozšířením a doplněním. Podává ucelený přehled o postavení, působení a životě třetí nejpočetnější církve na Slovensku v komplikovaném období let 1939–1945. Pečlivě zpracovaná kniha je postavena na bohaté pramenné základně. Využívá materiálů z archivů, publikovanou literaturu, dobový tisk i elektronické zdroje. Práce prošla odborným recenzním řízením, obsahuje černobílé fotografie, tabulky, seznam literatury a pramenů, seznam zkratk, jmenný rejstřík a anglické resumé. Jistě zaujme odbornou i laickou veřejnost směřující svoji pozornost k církevním dějinám a období druhé světové války.

Martin Flosman

PROČ

TÁ- BOR

V některých pojmech spolu táboří celá řada významů. Například tábor může být husitský, skautský, pionýrský, koncentrační nebo vyhlazovací.